
การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม*

AGRO-TOURISM MANAGEMENT BASED ON LOCAL ECO-CULTURAL FOUNDATIONS IN KO LAT E TAN COMMUNITY, NAKHON PATHOM PROVINCE

ชนิษฐา ใจเป็ง¹, กิตติพงศ์ ศรีสุข² และ ณัฐสิทธิ์ เครือสุข³

Chanistha Jaipeng¹, Kitipong Srisuk² and Nattasid Khruasuk³

¹⁻³มหาวิทยาลัยคริสเตียน

¹⁻³Christian University, Thailand

Email: peeup@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและทุนทางนิเวศ-วัฒนธรรมในชุมชนเกาะลัดอีแท่น และ 2) ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม การวิจัยนี้เป็นการตีความจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำชุมชน เกษตรกร และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงการสังเกตการณ์ภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่นสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพหากยึดโยงกับองค์ความรู้ท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เชิงเกษตร การเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ การท่องเที่ยวชมระบบนิเวศแม่น้ำท่าจีน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ SWOT พบว่าชุมชนมีจุดแข็งด้านภูมิทัศน์ธรรมชาติ วิถีเกษตรแบบยั่งยืน และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขณะที่จุดอ่อนคือ ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการตลาด อย่างไรก็ตาม มีโอกาสจากกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการสนับสนุนจากภาครัฐ ในขณะที่ยังคงมีความได้แก่ การ

* Received 17 September 2025; Revised 2 October 2025; Accepted 3 October 2025

เปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้เป็นภาคีเครือข่ายท้องถิ่น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การจัดการท่องเที่ยว, วัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

This research aims to 1) study the context and eco-cultural capital in local eco-cultural foundations within the Ko Lat E Tan community and 2) explore the management of agro-tourism grounded in local eco-cultural foundations within the Ko Lat E Tan community in Nakhon Pathom province. This research is an interpretation based on qualitative data, including in-depth interviews with community leaders, farmers, and tourism entrepreneurs, as well as participatory observation and focus group discussions. Findings reveal that the community possesses strong eco-cultural capital, including organic mixed farming systems, traditional festivals, and river-based lifestyles. A SWOT analysis indicates strengths in natural and cultural resources, but highlights weaknesses in infrastructure and digital marketing. Opportunities lie in the increasing demand for eco-agro-tourism, while threats include environmental changes and unsustainable tourism growth. The study recommends enhancing community participation, capacity building for local guides, and collaboration with external stakeholders to promote sustainable agro-tourism development based on local eco-cultural assets.

Keywords: Agro-tourism, Tourism management, Local cultural

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัดของประเทศไทย ส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนใช้ทรัพยากรชีวภาพที่มีอัตลักษณ์ร่วมในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ (อัจฉรา ยะราไชย และคณะ, 2559) หรือที่เรียกว่า การท่องเที่ยวชีวภาพ (Bio-tourism) ที่ได้นำทุนธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพมาสร้างคุณค่าและรายได้แก่ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ทั้งสินค้าจากภูมิปัญญาที่จับต้องได้และการบริการที่ผสมผสานอยู่ในกิจกรรมท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน (ฐาวร บุญราศรี, 2564) การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายซึ่งมุ่งเน้นในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกก่อให้เกิดการพัฒนาสินค้าและบริการจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (UNWTO, 2022)

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลางฝั่งตะวันตก บริเวณลุ่มแม่น้ำจีน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ ปัจจุบันจังหวัดนครปฐมมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตามทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้สะดวกและใกล้กรุงเทพฯ โดยแหล่งท่องเที่ยวกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เช่น อำเภอเมือง อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามปราชญ์ อำเภอบางเลน อำเภอพุทธมณฑล อำเภอกำแพงแสน เป็นต้น โดยแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนจะมีความโดดเด่นที่แตกต่างกันออกไป เช่น วิถีชีวิตชุมชนที่ผสมผสานความเป็นไทย-จีนที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านทางดนตรีจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในพื้นที่ อาหารท้องถิ่นอาหารเพื่อสุขภาพ เกษตรอินทรีย์ สมุนไพร การนวดแผนไทยตามภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ รวมทั้งกิจกรรมพื้นบ้านที่ยังสืบทอดมาจนปัจจุบัน (สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม, 2563)

เกาะลัดอีแท่นได้เริ่มพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแห่งใหม่ ประชากรในพื้นที่เกาะลัดอีแท่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีทำการเกษตรในรูปแบบที่หลากหลาย และพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะเฉพาะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หลายอย่าง พื้นที่ครอบคลุม 4 ตำบล

ได้แก่ ตำบลไร่ชิง ตำบลบางเตย ตำบลทรงคนอง และตำบลท่าตลาด โดยลักษณะพื้นที่ของเกาะลัดอีแท่น เป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำท่าจีน อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุต่าง เหมาะแก่การทำสวนผลไม้และพืชไร่ต่าง ๆ มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตร เนื่องจากมีคลองเล็กและคลองใหญ่ตลอดเส้นทาง วิถีชีวิตของคนในพื้นที่นี้คือเพาะปลูกพืชหลายชนิดอยู่ในสวน และสวนส่วนใหญ่ยกทรงสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้เวลาที่ฝนไม่ตกเพื่อไม่ให้พืชผลทางการเกษตรขาดน้ำ ภายในมีกิจกรรมสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ 1) ชมพิพิธภัณฑ์ด้านการเกษตร 2) ชมสวนส้มโอสายพันธุ์ทองดีและชาวน้ำผึ้ง 3) นมัสการหลวงพ่อบุญวัดทรงคนอง 4) เรียนรู้ระบบการปลูกพืชอินทรีย์ที่ใดมาตรฐาน (สำนักงานเกษตรอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม, 2563)

จากประเด็นดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดนครปฐม และดำเนินการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับการดำเนินงานในระบบและกลไก และหาเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานแก่ชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เพื่อความอยู่ดี มีความสุข และยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ เพื่อการสร้างรายได้และพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและทุนทางนิเวศ-วัฒนธรรม ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม

การทบทวนวรรณกรรม

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐมเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตเกษตรกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างรายได้ สร้างอัตลักษณ์ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agritourism) คือรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตร เช่น การปลูกพืช เก็บเกี่ยวผลผลิต เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเยี่ยมชมฟาร์ม ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมรายได้แก่เกษตรกรและสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตชนบท (Phillip et al., 2010) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วนในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทซึ่งมีทรัพยากรด้านการเกษตรและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันหลากหลาย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่า เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยกิจกรรมทางการเกษตรเป็นฐานหลัก โดยมีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทักชะ และประสบการณ์แก่ผู้เข้าร่วม อีกทั้งยังสร้างความเพลิดเพลินและการพักผ่อนหย่อนใจ ผ่านการสัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมของเกษตรกร และส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

ในขณะเดียวกัน กรมการท่องเที่ยว (2556) ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการองค์ประกอบทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวมีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีมาตรฐานด้านการบริการ และสามารถรักษาสัมดุลระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับผู้ใช้ประโยชน์ โดยเน้นมิติสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง ต่อมากรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ หมายถึง ความสามารถของพื้นที่และชุมชนในการวางแผน พัฒนา และควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ 2) ศักยภาพ

ด้านการรองรับ ได้แก่ ความพร้อมของทรัพยากรทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และจำนวนผู้เข้าชมที่พื้นที่สามารถรองรับได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร 3) ศักยภาพด้านการให้บริการครอบคลุมคุณภาพของกิจกรรมท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวก และมาตรฐานการบริการแก่นักท่องเที่ยว และ 4) ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ ซึ่งรวมถึงความน่าสนใจเฉพาะตัวของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เอกลักษณ์ของวิถีชีวิตเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สวยงาม กรมการท่องเที่ยว (2564) เห็นได้ว่าองค์ความรู้ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมิใช่เพียงการจัดกิจกรรมเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชน การจัดการเชิงระบบ และการรักษาความยั่งยืนในทุกมิติอีกด้วย

2. แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น

นิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local eco-culture) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดวิถีชีวิต ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับระบบนิเวศเฉพาะถิ่น แนวคิดนี้เน้นให้เห็นว่า วัฒนธรรม ไม่ได้แยกออกจากธรรมชาติ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการที่มนุษย์ปรับตัวและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในแต่ละพื้นที่ ตัวอย่างเช่น รูปแบบบ้านเรือน การทำนา การจัดสรรแหล่งน้ำ หรือประเพณีต่าง ๆ ล้วนเกิดจากการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ลักษณะสำคัญของนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น

- 1) สัมพันธ์กับพื้นที่เฉพาะ (Place-based) เป็นผลผลิตจากการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างสอดคล้อง เช่น การปลูกพืชตามฤดูกาล การใช้น้ำฝน ฯลฯ
- 2) ถ่ายทอดข้ามรุ่น (Intergenerational transmission) เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา เช่น ความรู้เรื่องสมุนไพร ประเพณีการเก็บเกี่ยว
- 3) ผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องผีป่า ผีบ้าน ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์
- 4) สร้างอัตลักษณ์ชุมชน (Local identity) กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาควรต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลบนพื้นฐานของทรัพยากร ภูมิปัญญา วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ความเคารพซึ่งกันและกัน และความเท่าเทียมกัน ในปัจจุบัน แนวคิดเรื่องความยั่งยืนได้หันกลับมาให้ความสำคัญกับ “ผู้คน” และ “ท้องถิ่น” มากยิ่งขึ้น โดยหัวใจสำคัญของท้องถิ่น คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี

มรดกภูมิปัญญา และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน และจะสืบต่อไปยังอนาคต สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิด เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local cultural identity) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนเฉพาะของแต่ละพื้นที่ (Brocchi, 2008)

อย่างไรก็ตาม ท้องถิ่นแต่ละแห่งล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุนทางธรรมชาติ ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศ ภูมิอากาศ หรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งล้วนส่งผลต่อการหล่อหลอมวิถีชีวิต ความเชื่อ และรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คน จึงกล่าวได้ว่า ตัวตนของท้องถิ่นนั้นเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โดยมีการปรับตัว การใช้ประโยชน์ และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศในแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม

ด้วยเหตุนี้ แนวทางการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน จึงไม่ควรมองเพียงมิติด้านสิ่งแวดล้อมหรือเศรษฐกิจเท่านั้น หากต้องพิจารณาภายใต้กรอบของระบบนิเวศวัฒนธรรม (Cultural ecology) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างมิติทางวัฒนธรรมและมิติทางกายภาพ โดยการพัฒนาใด ๆ ที่จะดำเนินขึ้นในท้องถิ่นควรตั้งอยู่บนฐานของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมอย่างเคารพและเข้าใจ (Julian, 1995)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการตีความจากข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงกรณีศึกษา (Case study) เพื่อศึกษาบริบทและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการจัดและการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนเกาะลัดอีแท่น โดยใช้พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเกาะกลางแม่น้ำ มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม และมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน เกษตรกรในพื้นที่ วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เคยเยี่ยมชม (เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านทรัพยากรและกิจกรรมเชิงเกษตร) และหน่วยงานท้องถิ่นหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยทำการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 50 คน โดยผู้นำชุมชน เกษตรกรในพื้นที่ วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มากกว่า 10 ปีขึ้นไป ทั้งนี้การ

เลือกใช้ประชากรแบบเจาะจง 50 คน เพราะเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มที่มีความหมาย ไม่ได้ต้องการความเป็นตัวแทนทางสถิติ แต่เพื่อความเข้าใจบริบทและประสบการณ์อย่างละเอียด และศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวและการวางแผนพัฒนาชุมชน รวมถึงวิเคราะห์ศักยภาพด้านทรัพยากรและกิจกรรมเชิงเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การศึกษาจากเอกสาร และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งสร้างและพัฒนาเครื่องมือโดยศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อทำร่างเครื่องมือให้ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีประเด็นคำถามหลักในการสัมภาษณ์ อาทิ กระบวนการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นอย่างไร ปัจจัยด้านนิเวศและวัฒนธรรมมีบทบาทต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร กิจกรรมใดบ้างที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และมีผลต่อรายได้ของชุมชน ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีตรวจสอบกับผู้วิจัยร่วมรวมถึงแหล่งข้อมูล ทั้งนี้รวบรวมข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยผู้วิจัยและคณะ จากนั้นนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) แยกแยะเนื้อหาเป็นกลุ่มข้อมูล ตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ และ SWOT analysis เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทัศนคติ ความรู้สึก ประสบการณ์ และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเพื่อ ขยายความหรือยืนยันสิ่งที่สังเกตเห็น และยังช่วยให้การวิเคราะห์ SWOT มีพื้นฐานจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจริง ๆ ในขณะที่สังเกตแบบมีส่วนร่วมช่วยให้เห็น พฤติกรรมจริง บริบทจริง และปฏิสัมพันธ์ในธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายเพื่อ ยืนยันหรือเปรียบเทียบกับข้อมูลจากสัมภาษณ์ ในขณะที่ การวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือเชิงวิเคราะห์ เพื่อสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนซึ่งเป็นการนำข้อมูลจาก สัมภาษณ์และการสังเกต มาจัดกลุ่มเข้ากับหมวด SWOT โดยนำมาพรรณนาความบรรยาย สรุปอย่างเป็นระบบ และนำเสนอเชิงพรรณนา เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า 1) บริบททั่วไปของชุมชนเกาะลัดอีแท่น เป็นพื้นที่เป็นเกาะกลางน้ำล้อมรอบด้วยแม่น้ำท่าจีน ระบบนิเวศมีความหลากหลาย ได้แก่ คลอง สวนผลไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกมะพร้าว มะม่วง ถั่วลิสง มีวัดเก่าแก่ เช่น วัดลัดอีแท่น และวัดทรงคนอง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ชาวชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก มีการประกอบอาชีพหลักคือการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน เช่น การปลูกพืชสวนร่วมกับเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงเป็ดไล่ทุ่ง การเลี้ยงหมูพื้นบ้าน และการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อจำหน่าย ในขณะที่เศรษฐกิจของชุมชนยังไม่พึ่งพาการท่องเที่ยวโดยตรง แต่เริ่มมีความสนใจในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นทางเลือกในการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน จากการที่ชุมชนมีประวัติความเป็นมายาวนาน และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไว้เป็นอย่างดี ส่งผลให้วัฒนธรรมเหล่านี้กลายเป็นจุดเด่นที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ และเป็นฐานวัฒนธรรมของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งลักษณะภูมิประเทศแบบ “เกาะ” ช่วยให้พื้นที่มีระบบนิเวศเฉพาะตัว และเอื้อต่อการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและระบบเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง การคมนาคมหลักภายในชุมชนยังคงใช้ทางน้ำควบคู่กับทางถนนในบางส่วน มีสะพานเชื่อมต่อบางจุดจากฝั่งเข้าสู่ตัวเกาะ ปัจจุบันมีการปรับปรุงถนนและพัฒนาเส้นทางเข้าถึงให้เหมาะสมกับการเดินทางของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมที่พบ ได้แก่ สวนเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรผสมผสาน อาหารพื้นบ้านจากวัตถุดิบในพื้นที่ พิธีกรรมทางศาสนา งานบุญท้องถิ่น เช่น งานทอดกฐิน งานแห่เทียน

“เรามีทั้งคลอง ทั้งสวน ทั้งแม่น้ำ คนที่มาที่นี่ก็ชอบธรรมชาติ ชอบความเงียบสงบ เพราะไม่ใช่แค่เที่ยว แต่เขาได้เรียนรู้ชีวิตจริงของเรา” ลุงชาญ, เกษตรกรเจ้าของสวนมะพร้าว

“ที่นี่เป็นเกาะ มีคลองรอบด้าน ตอนเด็ก ๆ ก็ล่องเรือไปวัด ตอนนั้นนักท่องเที่ยวก็อยากมาลองแบบนั้นบ้าง” ป้าเยาว์, ชาวบ้านสูงวัยในชุมชน

“พวกเรายังทำขนมไทย ทำจักสาน ส่งต่อกันมา ไม่ใช่ทำแค่ขาย แต่มันคือวิถีของเรา

นักท่องเที่ยวมาเขายากลองทำด้วย เราก็ตอนให้” แม่คำ, กลุ่มจักสานผู้สูงอายุ

ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะกลางแม่น้ำ วิถีชีวิตเกษตรดั้งเดิม และวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ ทำให้ชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ทั้งในรูปแบบการเรียนรู้ การพักค้างแรมแบบโฮมสเตย์ และการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ตารางที่ 1 SWOT analysis: การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่น ทั้งนี้ SWOT ได้จาก การตีความข้อมูลภาคสนาม

จุดแข็ง (Strengths) - มีภูมิประเทศเกาะกลางแม่น้ำที่เป็นเอกลักษณ์ - มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ - วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมยังคงอยู่ - ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการรวมกลุ่มเกษตรกร	จุดอ่อน (Weaknesses) - ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยว - การเข้าถึงพื้นที่ยังไม่สะดวกนัก - ขาดการประชาสัมพันธ์และการตลาดที่เป็นระบบ - ขาดงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
โอกาส (Opportunities) - แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตสูง - ภาครัฐและเอกชนมีนโยบายสนับสนุน - สามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม เช่น วัดไร่ขิง ตลาดน้ำ	อุปสรรค (Threats) - ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม - การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพน้ำ - การแข่งขันจากพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง - นักท่องเที่ยวอาจแสวงหาความสะดวกสบายมากกว่าการเรียนรู้วัฒนธรรม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่นเป็นความพยายามของชุมชนในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มาผนวกเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ การจัดการของชุมชนมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น 1) กิจกรรมเกษตร อาทิ เยี่ยมชมสวนเกษตร

อินทรีย์ ชมการเลี้ยงผ้า เก็บผลไม้ตามฤดูกาล (กล้วย มะพร้าว มะม่วง) โดยเฉพาะกิจกรรมการ ล่องแพเก็บส้มโอ การปลูกโกโก้ เรียนรู้การทำปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุธรรมชาติ การเรียนรู้ขั้นตอน การค้าขายแบบดั้งเดิม การลงมือทำยาต้มและน้ำมันหอมระเหยจากผลิตภัณฑ์ในชุมชน 2) กิจกรรมวัฒนธรรม อาทิ เรียนทำอาหารพื้นบ้านและขนมไทย เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจักสาน การทำน้ำสมุนไพร 3) กิจกรรมทางน้ำ อาทิ ล่องเรือชมวิถีริมคลอง ชมพระอาทิตย์ ตกกลางเกาะแม่น้ำท่าจีน เยี่ยมชมวัดริมแม่น้ำ เช่น วัดลัดอีแต่น 4) กิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ปลูก ต้นไม้/พืชสมุนไพรในพื้นที่เกษตร ร่วมทำความสะอาดลำคลองและส่งเสริมการอนุรักษ์ 5) กิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ อาทิ งานจักสานไม้ไผ่ เช่น กระติบ ตะกร้า พัด หมวก จัดทำโดย กลุ่มผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว เช่น ช้อน ถ้วย แก้วน้ำ เป็นสินค้าที่สร้างมูลค่าเพิ่ม จากผลไม้ท้องถิ่น เครื่องหอมจากสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ถูหอม น้ำมันหอมระเหย จากสมุนไพร ในสวน เช่น ตะไคร้หอม ใบมะกรูด ผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น เมี่ยงส้มโอชะพลูหอม ยาต้มส้มโอ ส้มโอแช่อิ่ม เปลือกส้มโอแช่อิ่ม มาร์มาเลดส้มโอ น้ำผึ้งชันโรง ชาส้มโอบ่มน้ำผึ้ง ยาหม่องน้ำส้ม โอ แชมพูสมุนไพร

“แต่ก่อนเราทำสวน เอาของไปขายที่ตลาดชุมชน ก็ไม่เคยคิดว่าจะมีนักท่องเที่ยว มาเดินในสวน ตอนนี้มีคนมาเก็บส้มโอ ช่วยซื้อของจากสวนเลยมีรายได้เพิ่มขึ้น” ลูกสมศักดิ์, เกษตรกรในชุมชน

“กิจกรรมที่เขาชอบมาก คือ ล่องเรือกับล่องแพเก็บส้มโอ บางคนถึงกับบอกว่าอยาก กลับมาอีก” แม่ศรี, แม่บ้านกลุ่มต้อนรับนักท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะลัดอีแต่นเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism; CBT) ที่เน้นการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดย มีการจัดการในรูปแบบต่าง ๆ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมี คณะทำงาน หรือ ทีมต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งรับหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ทั้งนี้มีการกำหนด ราคาค่าบริการร่วมกันโดยไม่หวังผลกำไรเกินควร มีการจัดสรรรายได้ให้กระจายสู่สมาชิกใน ชุมชนอย่างเป็นธรรม เช่น จ่ายให้เจ้าของสวน ผู้จัดเตรียมอาหาร หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และ ยังมีการประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สำนักงาน พัฒนาชุมชน หรือมหาวิทยาลัยที่เข้ามาช่วยอบรมเพื่อเพิ่มพูน อีกทั้งพัฒนาความรู้ด้าน

การเกษตร ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนต่อไป

“แต่ก่อนใครจะมาเที่ยวก็มาเอง เดียวนี้เรามีทีมต้อนรับ มีคนดูแล แบ่งงานกันชัดเจน รายได้ก็แบ่งกันตามงานที่แต่ละคนทำ” คุณสมพร, สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว

“เราคิดราคากันเอง ไม่เอาเปรียบใคร รายได้บางส่วนก็เก็บเข้ากองกลางไว้ทำกิจกรรมของหมู่บ้านด้วย” พี่เอก, ทีมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

จุดท่องเที่ยวหลักในชุมชนเกาะลัดอีแท่น

จุดที่ 1 วัดไร่ขิง เป็นจุดขึ้นรถราง กราบหลวงพ่อดำไร่ขิง ดำนันทพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ลอยน้ำมา โบสถ์เปิดให้พุทธศาสนิกชนเข้ากราบไหว้ได้ 24 ชั่วโมง

จุดที่ 2 มาดิ เป็นร้านอาหารและคาเฟ่ริมแม่น้ำท่าจีน เรียนรู้พืชผักท้องถิ่น

จุดที่ 3 พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชุมชนคลองผีเสื้อ ชมการสะสมข้าวของ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรของคนยุคก่อน

จุดที่ 4 บ้านสวนบางเตยโฮมสเตย์ ที่พักแบบเรือโบราณ ชมคังน้ำท่าจีนที่สวยงามที่สุด มีบริการเรือข้ามฟากไปตลาดดอนหวาย

จุดที่ 5 วัดทรงคนอง ชมสถาปัตยกรรมเก่า ชากเรือสำเภา โพธิ์สามสี้

จุดที่ 6 ไร่แสนรักษ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ นาข้าวไรซ์เบอร์รี่ แปลงอ้อย นาบัว และเป็นจุดพักรับประทานอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวยังสามารถปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตรอบเกาะลัดอีแท่นในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ได้

แม้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่นจะมีศักยภาพสูง แต่พบว่าชุมชนต้องเผชิญปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ เช่น การเข้าถึงพื้นที่ยังไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถส่วนตัว รวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ทำให้คนทั่วไปยังไม่รู้จักแหล่งท่องเที่ยวนี้ ในขณะที่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวยังขาดทักษะ ในด้านการบริการ การสื่อสารภาษา และการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมเมื่อไม่มีนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อรายได้ของชุมชนในระยะยาว

จากผลการวิจัยข้างต้นนำไปสู่ 2) แนวทางการจัดการเพื่อความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานวัฒนธรรมในชุมชนเกาะลัดอีแท่น ดังนี้

1. การวางแผนการจัดการโดยชุมชน ทั้งนี้ชุมชนควรมีการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมฤดูกาล ผลผลิต จุดท่องเที่ยว และการบริการ อีกทั้งมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนด้านการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนเกษตรกร พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน

เยาวชน และผู้สูงอายุโดยใช้แนวคิด CBT เป็นหลักในการวางแผน

2. การพัฒนากิจกรรมเชิงเกษตรที่ยั่งยืน โดยสร้างกิจกรรมที่มีเนื้อหาด้านการเรียนรู้ เช่น ทำปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกพืชสมุนไพรจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามฤดูกาล เช่น ช่วงมะม่วงสุก ช่วงปลูกผัก ช่วงเก็บเกี่ยวส้มโอ และเก็บเกี่ยวผลโกโก้ และเน้นกิจกรรมที่ไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ เช่น การเดินชมสวนแทนการใช้รถ การเยี่ยมชมสวนเกษตรผสมผสานต้องมีการจัดรอบเข้าชมและจำกัดจำนวนคน ล่องเรือชมแม่น้ำทั้งนี้ต้องใช้เรือชุมชน มีกิจกรรมเก็บขยะระหว่างทาง คนในชุมชนแนะนำระบบนิเวศในขณะล่องเรือ

3. การสร้างรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้อาจจัดระบบการแบ่งรายได้อย่างโปร่งใสมากขึ้น เช่น ร้อยละ 70 ให้เจ้าของกิจกรรม ร้อยละ 20 เข้ากองทุนชุมชน และร้อยละ 10 เป็นค่าบริหารจัดการ รวมทั้งต้องมีการจัดทำ บัญชีรายรับ-รายจ่าย ให้สมาชิกตรวจสอบได้ ที่สำคัญควรส่งเสริมการขายสินค้าเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้นำเสนอวิถีชีวิตตนเอง ไม่ปรุงแต่งเกินจริง พื้นฟูและอนุรักษ์ รวมถึงส่งเสริมการแต่งกายพื้นถิ่นเมื่อมีกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งพัฒนาเส้นทางวัฒนธรรม เช่น เส้นทางสักการะวัดลัทธิเต๋าพร้อมกับ การเรียนรู้การทำขนมไทย โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และสอนโดยปราชญ์ชุมชน

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ภาชนะใบตอง กระบอกลำไย ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถของพื้นที่และส่งเสริมการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ริมคลอง และดูแลแหล่งน้ำร่วมกับนักท่องเที่ยว

6. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน โดยมีการอบรมภาคคุเทศก์ท้องถิ่นด้านการบริการ การสื่อสาร การให้ข้อมูล และยังมีการสร้างบทเรียนให้เยาวชนเป็นผู้นำการเรียนรู้ในอนาคต และเพิ่มการพัฒนาศักยภาพในด้านการตลาดออนไลน์ เช่น การทำ Facebook page ของชุมชน การรีวิว Google maps ให้กับคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนโดยชุมชน

จากการที่แนวโน้มการท่องเที่ยวแบบ Slow life และเชิงเรียนรู้เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาทำให้การพัฒนาการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานวัฒนธรรมในชุมชนเกาะลัดอีแท่นเป็นไปได้จริง อีกทั้งหากชุมชนสามารถพัฒนาระบบบริหารจัดการ การตลาด และสร้างเครือข่ายกับพื้นที่ใกล้เคียงได้ จะสามารถขยายผลสู่คลัสเตอร์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรลุ่มน้ำท่าจีนได้ในอนาคต

ผลการวิจัย

ชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผสมผสานวิถีเกษตรพื้นบ้านเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเก็บผลไม้ตามฤดูกาล การทำปุ๋ยอินทรีย์ และการแปรรูปผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตรกร และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมจริง การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่นใช้รูปแบบการบริหารโดยชุมชน ทั้งการวางแผน จัดกิจกรรม และแบ่งรายได้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ CBT โดยชุมชนมีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว เพื่อดูแลนักท่องเที่ยวและพัฒนาโปรแกรมกิจกรรมที่คนในชุมชนมีบทบาทสูง สอดคล้องกับแนวคิดของ Murphy (1985) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จากการที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และมีการควบคุมกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว กิจกรรมที่มีการจัดขึ้นในชุมชน เช่น การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ลดการใช้พลาสติก การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และการเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ล้วนเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภชัย พรหมจันทร์ (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนในภาคกลาง พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างกิจกรรมจากทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืน และปาริชาติ อินทร์เพ็ง (2564) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วม และพบว่าชุมชนควรเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลตอบแทนต้องกระจายสู่ทุกภาคส่วน และทั้งนี้ รัชนิ ศรีสว่าง (2560) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่เกาะ มักมีศักยภาพสูงด้านนิเวศ และเหมาะกับกิจกรรมแบบเรียนรู้-มีส่วนร่วม

เกาะลัดอีแท่น เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ตั้งอยู่กลางแม่น้ำท่าจีน ในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม มีจุดเด่นคือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศริมแม่น้ำ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังคงวิถีเกษตรแบบดั้งเดิม จากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ พบว่าชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ และมองเห็นโอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่นเดียวกับคำกล่าวของ “ลุงชาญ” ที่ว่า “เรามีทั้งคลอง

ทั้งสวน ทั้งแม่น้ำ คนที่มานี้ก็ชอบธรรมชาติ ชอบความเงียบสงบ เพราะไม่ใช่แค่เที่ยว แต่เขาได้เรียนรู้ชีวิตจริงของเรา ซึ่งสอดคล้องกับฐปณีย์ รัตนถาวร และพรชัย จิตติวสุรัตน์ (2567) ที่กล่าวว่า เส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนเกาะลัดอีแท่นเป็นการผสานเส้นทางสัญจรทางบกและทางน้ำ ประกอบด้วย 3 เส้นทาง คือ เส้นทางท่องเที่ยว A: มุ่งเน้นด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญา เส้นทางท่องเที่ยว B: มุ่งเน้นด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม และเส้นทางท่องเที่ยว C: มุ่งเน้นด้านภูมิศาสตร์และระบบนิเวศชุมชน ทั้งนี้เกาะลัดอีแท่นได้พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยยึดแนวคิด CBT ซึ่งให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก โดยมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและคณะทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งรับหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว กำหนดราคาค่าบริการร่วมกัน และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมไปยังสมาชิกในชุมชน เช่น เจ้าของสวน ผู้เตรียมอาหาร และผู้ขับเรือ นอกจากนี้ ยังมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น อบต. สำนักงานพัฒนาชุมชน และสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม การบริการ และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ วัดไร่ขิง คาเฟ่มาดิ พืชภัณฑ์วิถีชีวิตคลองผีเสื้อ โฮมสเตย์เรือโบราณ วัดทรงคนอง และไร่แสนรักษ์ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรม ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้แม้จะมีศักยภาพสูง แต่ชุมชนยังประสบปัญหา เช่น การเข้าถึงพื้นที่ไม่สะดวกหากไม่มีรถส่วนตัว การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ขาดทักษะบุคลากรด้านการบริการและการสื่อสาร และความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมเมื่อขาดนักท่องเที่ยว

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่น จังหวัดนครปฐม โดยมุ่งหวังสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

1. การวางแผนโดยชุมชน จัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมฤดูกาล ผลผลิต และกิจกรรม พร้อมจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวจากตัวแทนหลากหลายกลุ่มในชุมชน
2. การพัฒนากิจกรรมเกษตรที่ยั่งยืน จัดโปรแกรมตามฤดูกาล เช่น เก็บมะม่วง ทำปุ๋ยอินทรีย์ เยี่ยมชมสวนแบบมีการจำกัดจำนวนคน และใช้กิจกรรมล่องเรือควบคู่กับการเรียนรู้

ระบบนิเวศ

3. การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม มีการเสนอระบบแบ่งรายได้ เช่น ร้อยละ 70 เจ้าของกิจกรรม ร้อยละ 20 กองทุนชุมชน ร้อยละ 10 ค่าบริหาร พร้อมมีบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตรวจสอบได้

4. การอนุรักษ์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ด้วยการส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยคนในพื้นที่ พื้นฟูชนบทไทย แต่งกายพื้นถิ่น และสร้างเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้วัสดุธรรมชาติ ลดการใช้พลาสติก จัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ ดูแลคลอง และควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดจำกัด

6. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรอบรมภาคีในเรื่องการบริการและการสื่อสาร ส่งเสริมบทบาทเยาวชน และการตลาดออนไลน์ของชุมชน เช่น Facebook page ของชุมชน และรีวิวบน Google maps

ทั้งนี้ ชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเกาะลัดอีแท่นสามารถประสบความสำเร็จและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากชุมชนมีทุนวัฒนธรรมและธรรมชาติพร้อมใช้ สอดคล้องกับการศึกษาของ โสรจ พงษ์โกมล (2565) ที่พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน ไม้มะพร้าว กะลามะพร้าว โดยใช้หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม โดยดึงทุนทางวัฒนธรรมและใช้วัตถุดิบที่มีภายในชุมชน โดยผลจากการระดมความคิดชุมชน ชุมชนมีเอกลักษณ์ 3 สิ่ง คือ เรือสำเภา เป็นการนำคนชาวจีนเข้ามาตั้งรกรากภายในชุมชน สัมโถงทองดี เป็นผลไม้มงคลมีปลูกมากที่สุดภายในชุมชน และองค์พระปฐมเจดีย์ โดยนำเอกลักษณ์ชุมชน 3 สิ่งมาพัฒนาการออกแบบ และจัดทำบรรจุภัณฑ์ สร้างช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ อบรมถ่ายทอดความรู้ การแปรรูปวัตถุดิบ หลักการออกแบบโดยดึงทุนทางวัฒนธรรม เทคนิคการใช้เครื่องมืองานช่าง กรรมวิธีในการผลิต และการตลาดออนไลน์ อีกทั้งคนในชุมชนให้ความร่วมมือและเห็นคุณค่าในวิถีตนเอง และมีการเชื่อมโยงกับภาคี เช่น หน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัย และนักวิจัย และเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเกาะลัดอีแท่นเติบโตอย่างยั่งยืน ควรดำเนินการเพิ่มเติมด้านพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยจัดอบรมภาคี การให้บริการ และภาษาอังกฤษเบื้องต้น และควรส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น การสร้างแบรนด์ของชุมชนน้ำสมุนไพร และผลไม้แปรรูปต่างๆ และที่สำคัญควรมีการนำใช้เทคโนโลยีช่วยทำการตลาด ทั้งการทำเว็บไซต์ รีวิว Google Map รวมถึงการตลาดเชิงเนื้อหา และที่สำคัญควรมีการเชื่อมโยง

เส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนใกล้เคียงริมแม่น้ำท่าจีน เช่น วัด วังเก่า ตลาดโบราณ สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของพระครูใบฎีกาวรินทร์ วีรชโย (2566) ที่พบว่า ชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีการมีส่วนร่วมในทุกด้าน (รับประโยชน์ ประเมิน ตัดสินใจ ปฏิบัติ) โดยระดับมากที่สุดในเรื่องการจัดกาแหล่งท่องเที่ยว และน้อยที่สุดเรื่องความปลอดภัย และยังพบว่าการมีส่วนร่วมกับการจัดการเชิงระบบส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ชุมชนเกาะลัดอีแท่นเป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม ความเป็นธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น หากได้รับการส่งเสริมด้านการตลาด การคมนาคม และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพิ่มเติม จะสามารถยกระดับสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่น สะท้อนแนวคิด “นิเวศวัฒนธรรม” (Cultural Ecology) ของ Julian Steward (1995) อย่างชัดเจน โดยการปรับตัวของชาวบ้านต่อสภาพภูมิประเทศแบบเกาะ พื้นที่น้ำล้อมรอบ และทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ คลอง และพื้นที่ชุ่มน้ำ ถูกนำมาใช้ในการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การล่องแพเก็บส้มโอ ล่องเรือชมคลอง เก็บผักริมแม่น้ำ รวมถึงการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรและสมุนไพร ซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมของตนเองขณะเดียวกัน การพัฒนาท่องเที่ยวของเกาะลัดอีแท่นยังสอดคล้องกับแนวคิด “Tourism: A Community Approach” ของ Murphy (1985) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การกำหนดราคากลาง และการกระจายรายได้ให้ทุกภาคส่วนในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและยึดโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชน

อภิปรายผล

เกาะลัดอีแท่น ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรผสมผสานวัฒนธรรม และสามารถท่องเที่ยวเชื่อมโยงต่อจากการล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ เกาะลัดอีแท่นอยู่ในพื้นที่อำเภอสามพราน เป็นที่ราบลุ่มลักษณะรูปร่างเหมือนกระเพาะหมู ซึ่งเกิดจากการขุด

คลอง ปากคลองอยู่ระหว่างตำบลทรงคนองและตำบลหอมเกร็ด บริเวณเหนือวัดทรงคนองทะลุไปอีกด้านหนึ่งของแม่น้ำท่าจีน บริเวณที่คลองตัดผ่านนี้กลายเป็น “เกาะลัดอีแท่น” ประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลไร่ขิง ตำบลบางเตย และตำบลทรงคนอง สภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแหล่งน้ำ เหมาะสำหรับการทำสวนผลไม้ โดยเฉพาะส้มโอหลากหลายพันธุ์ที่ขึ้นชื่อว้าวรสชาติดี เช่น ส้มโอขาวม่วง ส้มโอขาวแป้น ส้มโอขาวทองดี ส้มโอขาวน้ำผึ้ง ส้มโอขาวหอม เป็นต้น

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่น มุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงชมสวน การเดินทางโดยธรรมชาติ และกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การล่องแพเก็บส้มโอ และการทำยาสมุนไพรเปลือกส้มโอ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน เห็นได้ว่าเป็นตัวอย่างของการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมมาพัฒนาเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าและธรรมชาติของชุมชน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสะท้อนความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง และสามารถเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และยั่งยืน ทั้งนี้การท่องเที่ยวในเกาะลัดอีแท่นมีลักษณะของ CBT โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทุกฝ่าย มีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น เกษตรกร ราษฎร ชุมชน และเยาวชน โดยมีการบริหารรายได้ แบ่งรายได้เป็นสัดส่วนเพื่อความเป็นธรรม อีกทั้งมีการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีการส่งเสริมการตลาด โดยการใช้ Facebook page ของชุมชน รวมถึงการจัดงานส่งเสริมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในชุมชนเกาะลัดอีแท่นมีศักยภาพในการพัฒนา เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ วิถีชีวิตเกษตรที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังไม่ถูกกลืนไปกับความทันสมัย อีกทั้งการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความยั่งยืนต่อไป เช่นเดียวกับคำสัมภาษณ์ของป้ารุ่ง เกษตรกรในชุมชนที่กล่าวว่า “ตอนนี้นั้นเพิ่งเริ่ม ยังไม่ดังมาก แต่เราหวังว่าอีกหน่อยนักท่องเที่ยวจะรู้จักเกาะลัดอีแท่นมากขึ้น เพราะเรามีทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังอยู่ครบ”

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมในด้านทรัพยากร แต่ยังต้องการการสนับสนุนในด้านการจัดการและการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ใช่เพียงแค่การชมสวน แต่ควรมีการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่าง

แท้จริง ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกาะลัดอีแท่นเติบโตอย่างยั่งยืน ควรมีการพัฒนาในด้านการพัฒนาบุคลากร อาทิ การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้สามารถเล่าเรื่องวัฒนธรรม นิเวศ และเกษตรกรรมได้อย่างน่าสนใจ รวมทั้งส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารการท่องเที่ยวผ่านโซเชียลมีเดียมากยิ่งขึ้น ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ต้องมีการปรับปรุงถนนและทางเดินในสวนให้มีความปลอดภัย พัฒนาจุดชมวิว ศูนย์ต้อนรับ หรือจุดบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ให้พร้อมการต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ควรมีการจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว และแผ่นพับแนะนำเส้นทาง สร้างเว็บไซต์หรือ Facebook page ของชุมชนที่ควรมีเพียงเพจเดียว และเพิ่มการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น และแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวมากขึ้น ด้านการอนุรักษ์และควบคุมคุณภาพ ควรมีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวต่อรอบให้ไม่เกินขีดความสามารถของพื้นที่ และรณรงค์การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งในคลอง พื้นที่เกษตร วัด สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน และตลาดในการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนโดยไม่ต้องละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม อีกทั้งยังช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป การจัดการอย่างยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม มิติด้านสังคม-วัฒนธรรม คือ การคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมิติด้านสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อม คือ การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและไม่ทำลายระบบนิเวศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนเกาะลัดอีแท่นให้เกิดความยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนควบคู่กับการสนับสนุนจากภายนอก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกมิติ หากดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ จะสามารถทำให้ชุมชนเติบโตอย่างมั่นคง และเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในระดับจังหวัดต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเข้าถึงพื้นที่ รัฐบาลส่วนท้องถิ่นและจังหวัดควรลงทุนปรับปรุงเส้นทางและจุดเชื่อมต่อหลัก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัว เช่น เพิ่มป้ายบอกทาง จุดจอดรถสาธารณะ หรือบริการรถชุมชน
2. ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรระดับจังหวัด/ภาค สร้างความเชื่อมโยงระหว่างเกาะลัดดีแท่นกับชุมชนใกล้เคียง เช่น วัดไร่ขิง ตลาดดอนหวาย หรือชุมชนริมแม่น้ำอื่น ๆ เพื่อเกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบบูรณาการ (Cluster-Based Tourism)
3. จัดตั้งกองทุนสนับสนุน CBT ระดับตำบลหรืออำเภอ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถเข้าถึงเงินทุนหมุนเวียนในการพัฒนากิจกรรม/โครงสร้างพื้นฐานเบื้องต้น โดยไม่ต้องพึ่งพาการบริจาคหรือเงินทุนภายนอกระยะสั้น
4. ผลักดันการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Standard) สร้างมาตรฐานด้านคุณภาพบริการ ความปลอดภัย การมีส่วนร่วม และความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับความน่าเชื่อถือให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. การวางแผนร่วมของชุมชน (Participatory planning) ควรมีการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างรอบด้าน โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น เกษตรกร ผู้นำเยาวชน พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน
2. พัฒนา “กิจกรรมเชิงเรียนรู้” ที่ยึดธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การทำขนมไทยจากวัตถุดิบท้องถิ่น การเวิร์กช็อปปลูกพืชสมุนไพร การล่องเรือศึกษากระแสน้ำ การร่วมเก็บขยะทางน้ำ หรือการเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพจากเศษพืชสวน
3. สร้างระบบรายได้แบบโปร่งใสและยุติธรรม ใช้ระบบการแบ่งรายได้เป็นสัดส่วน เช่น 70/20/10 (เจ้าของกิจกรรม/กองทุนชุมชน/บริหารจัดการ) พร้อมจัดทำบัญชีให้ตรวจสอบได้ และเปิดเผยต่อสมาชิกทุกไตรมาส
4. อบรมทักษะด้านการบริการและการสื่อสาร เช่น การเป็นมัคคุเทศก์พื้นถิ่น การสื่อสารภาษาอังกฤษเบื้องต้น การบริหารจัดการกิจกรรมกลุ่ม การรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

5. พัฒนาเครื่องมือการตลาดชุมชนออนไลน์ เช่น สร้าง Facebook page ของชุมชน ทำคลิป YouTube แนะนำเส้นทาง เปิดรีวิวใน Google maps และเชื่อมโยงกับแพลตฟอร์มท่องเที่ยวภาครัฐ เช่น Local Alike หรือ TAT Local Link

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Return on Investment; ROI) เช่น วิเคราะห์ต้นทุน-กำไรที่แท้จริงของแต่ละกิจกรรม เพื่อวางระบบค่าบริการและรายได้ให้เหมาะสม

2. ศึกษาผลกระทบระยะยาวต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน เช่น ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือพฤติกรรมการใช้พื้นที่ทางเกษตรหลังมีนักท่องเที่ยวเข้าไปอย่างต่อเนื่อง

3. วิจัยการรับรู้และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาโปรแกรมและประสบการณ์การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั้งไทยและต่างชาติ

4. ศึกษาบทบาทของเยาวชนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำได้มากน้อยเพียงใด และควรมีรูปแบบกิจกรรมหรือระบบการส่งต่อองค์ความรู้อย่างไร

5. วิจัยเปรียบเทียบชุมชน CBT ที่ประสบความสำเร็จในกลุ่มน้ำท่าเงินหรือภาคกลาง เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและนำมาปรับใช้กับเกาะลัดอีแท่น

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2556). *แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน*.

กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กรมการท่องเที่ยว. (2564). *คู่มือการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. กรุงเทพฯ:

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2545). *รายงานแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- ฐปณี รัตนถาวร และ พรชัย จิตติวสุรัตน์. (2567). การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมโดยใช้เทคนิค Space Syntax: กรณีศึกษาเกาะลัดอีแพ่น. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 32(1), 66–85.
- ฐาวร บุญราศรี. (2564). *ถอดบทเรียนท่องเที่ยวชีวภาพตลาดบ้านบ้าน (Bio Tourism) by BEDO ปี 2*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน).
- ปาริชาติ อินทร์เพ็ง. (2564). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาเกาะลัดอีแพ่น จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 13(2), 45–58.
- พระครูใบฎีกาวิมล ธีรชโย. (2566). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่เกาะลัดอีแพ่น (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชณี ศรีสว่าง. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาเกาะลัดอีแพ่น จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 25(1), 120–135.
- ศุภชัย พรหมจันทร์. (2562). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเกษตรอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. (2563). *ข้อมูลเกษตรกรอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*. สืบค้น 18 เมษายน 2568, จาก <http://samphran.nakhonpathom.doae.go.th>
- โสรัจ พฤทธิโกมล. (2565). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเกาะลัดอีแพ่น*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- อัจฉรา ยะราไสย และคณะ. (2559). การฟื้นฟูภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจสังคม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านเชียงเหียน จังหวัดมหาสารคาม. ใน *The National and International Graduate Research Conference 2016*(pp. 919-930). Khon Kaen, Thailand: Khon Kaen University.

Brocchi, D. (2008). *The Cultural Dimension of Sustainability*. In S. Kagan & V. Kirchberg (Eds.), *Sustainability: A New Frontier for the Arts and Cultures* (pp. 26–58). Frankfurt am Main, Germany: VAS–Verlag für Akademische Schriften.

Julian H. Steward. (1995). *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear evolution*. Chicago: University of Illinois Press.

Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. New York: Methuen.

Phillip, S., Hunter, C., & Blackstock, K. (2010). A typology for defining agritourism. *Tourism Management*, 31(6), 754–758.

UNWTO. (2022). *Mountain tourism–Towards a more sustainable path*. The World Tourism

Organization (UNWTO). [Online]. Retrieved 13 June,13 2025,

Availablefrom:

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f7257ef4-0b45-4c2b-b47f-80502c9e53f1/content>.
